

Varlık Dergisinde Tercüme ve Tercüme Tenkidi Üzerine Yazılar

DR. ELİF DİNÇER YİĞİT*

Öz

Tercüme çalışmalarının milletlerin aydınlanmasında önemli rol üstlendiğinin bilincinde olan Yaşar Nabi, 15 Temmuz 1933 tarihinden itibaren çıkarmaya başladığı *Varlık* dergisinde telif yazılar yanında tercüme yazılar da yayımlar. Bu tercüme yazılar yalnız Fransızcadan değil tüm Batı dillerinden ve edebiyatlarından gerçekleşir. Böylelikle o döneme kadar yalnız bir noktaya yoğunlaşan tercüme çalışmaları daha geniş bir alana yayılır. Cumhuriyet'in onuncu yılında kurulan ve temeli "kültür" olan Türkiye'de bu alana hizmet etmek amacıyla çıkan *Varlık*, tercüme eleştirisine de sayfalarında yer verir. Yaşar Nabi bu konuyla ilgili hem Batı'da kaleme alınan yazıları hem de eleştirmenlerin farklı dergilerde yaşadıkları polemikleri *Varlık*'a taşır ve burada konuyla ilgili zengin bir tercüme eleştirisi havası oluşturur. Kendisi de dergide bu konuyla ilgili çok sayıda eleştiri yazısı kaleme alan Yaşar Nabi, yayıncılığının yanı sıra eleştirmen kimliğiyle de tercüme eleştirisine katkı sağlar. Tercüme tenkidi konusunda *Varlık* dergisinin eleştiri tarihine yapmış olduğu katkıyı ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, derginin Yaşar Nabi döneminde yayımlanan sayıları (1-882) incelenmiştir. Eleştiri tarihinde şiir, hikaye ve roman gibi türlere göre daha az ele alınan tercüme konusunun incelenmesi alana katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Anahtar sözcükler: tercüme, tercüme tenkidi, şiir tercümesi, *Varlık* dergisi, Yaşar Nabi dönemi *Varlık* dergisi

ARTICLES ON TRANSLATION AND TRANSLATION CRITICISM IN *VARLIK* MAGAZINE

Abstract

Being aware of the fact that translation movements play an important role in the enlightenment of nations, Yaşar Nabi publishes translated articles as well as copyrighted articles in *Varlık* journal, which he started to publish on 15 July 1933. These translations take place not only from French but also from all Western languages and literatures. Thus, translation movements, which had concentrated on only one point until that time, spread over a wider area. *Varlık*, which established in the tenth year of the Republic and based on "culture" in Türkiye, came out to serve this field, also includes translation criticism in its pages. Yaşar Nabi brings both the articles written in the West and the polemics of critics in different journal to *Varlık*, where he creates a rich critique on the subject. Yaşar Nabi, who also wrote many critical articles on this subject in the journal, contributes to translation criticism with his critic identity as well as his publishing. In this study, which aims to reveal the contribution of *Varlık* journal to history of criticism on translation criticism, we examined the issues (1-882) of the journal published during the Yaşar Nabi period. Examining the subject of translation, which is considered less than the

* Ostim Teknik Üniversitesi, elifedebiyat45@hotmail.com, orcid: 0000-0003-0310-3200

Gönderim tarihi: 17.10.2022

Kabul tarihi: 18.1.2023

genres such as poetry, story and novel in history of criticism, is important in terms of contributing to the field.

Keywords: translation, criticism of translation, translation of poetry, *Varlık* magazine, *Varlık* magazine during the Yaşar Nabi period

GİRİŞ

Tercüme,¹ en kısa şekliyle bir dildeki ifadenin bir başka dile aktarılması olarak tanımlanır. Başka bir söylemle diller arasında gerçekleşen bir etkinlik olarak ifade edilebilen tercüme, toplumların birbirini tanımada, ilişki kurmasında, fikrî ve ilmi gelişmesinde önemli rol oynar (TDEA, 1998, (8): 319). Bu etkinlik bir yandan geçmişin kültür kalıtını değerlendirip aktarırken bir yandan da bu kalıtın özümlemesinde, farklı bir anlayışla ele alınıp yeniden üretilmesinde öne çıkar. Yani geçiş dönemindeki bir toplum, nitel sıçramanın eşliğindeyse geleneksel ideolojinin etkisinden ancak kendi dışındaki kültürlerle gönderme yaparak sıyrılabilir (Gürsel, 1999, s. 78).

Osmanlı Devleti'nin kültür tarihinde örgütlü ilk çeviri Lale Devri'nde başlar.² Bu harekete devletin el atması bilinçli bir dışa yönelişi ve bir kültür politikasını simgelemesi bakımından önemlidir. Tanzimat Dönemi'nde ise bu alanda bir yoğunlaşma görülür. Çeviride artık edebiyat alanına girilir. Batı dillerinden özellikle de Fransızcadan yapılan çeviriler aracılığıyla roman gibi yeni edebî türlerle tanışılır. Osmanlı'da ilk dönem romancılarının Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkması bir rastlantı değildir (Aytaç, 1999, s. 348).

1821 yılında kurulan Tercüme Odası'nı³ "yeni bir dünya görüşünün, yeni bir siyasî idealin geliştiği çok ileri bir muhit" olarak nitelendiren Tanpınar, bu kurumun Osmanlı'daki Batılılaşma düşüncesine katkı sağladığı görüşündedir (2003, s. 142):

Devlet işleri için ecnebi dili bilen gençlere olan ihtiyacın 1839'dan sonra artması tabî idi. Bu ihtiyacı karşılamak için mekteplerde okutulan ecnebî dillerden başka bazı tedbirler daha alınır ki, bunların arasında 1832'de kurulan "Tercüme Odası"nü önde saymak icap eder. 1839'dan sonra burası âdeta bir mektep haline gelmiştir. Tanzimat devrinde Âli, Fuad, Safvet Paşa'ları yetiştiren bu oda, sade yeni yetişenlere ecnebî dili öğretmekle kalmaz. Yavaş yavaş yeni bir dünya görüşünün, yeni bir siyasî idealin geliştiği çok ileri bir muhit olur. Abdülaziz devrinde hızlanan fikir hayatının başında bu kalemin büyük etkisi vardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde ise Millî Eğitim Bakanlığı'nun 1940'larda dünya edebiyatından yayımladığı tercüme dizisi, düşünce ile edebiyat alanında bir yeniden doğuşu hazırlar.⁴ Dünya dillerinden yapılan bu çok sayıdaki çevirinin yayımlanmasıyla çeviri, Cumhuriyet tarihinin en

¹ Bu çalışmada, tercüme ve çeviri kavramlarının kullanımında yazarların ifadeleri dikkate alınmıştır.

² Türkiye'deki tercüme faaliyetleri için bkz. Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, İstanbul, 2020; Mustafa Nihat Özön "İlk Çeviriler", *Türkçede Roman*, İstanbul. İletişim, s.147-182.

³Tercüme Odası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sezai Balcı.*Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali ve Tercüme Odası*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih(Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara, 2006.

⁴1939 yılında toplanan Birinci Neşriyat Kongresi, dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi ve Devlet eliyle bastırılması kararını alır. 1940 yılında bu amaçla Maarif Vekâleti bünyesinde bir Tercüme Bürosu kurulur. Tercüme Bürosu'nun ikinci temel hedefi, bir Tercüme dergisinin çıkarılmasıdır (Cemal, 1999, s. 436).

parlak dönemini yaşar,⁵ bu dönemin etkisi 1950 sonrası Türk edebiyatının her alanında kendini belli eder (Göktürk, 2022, s. 55-56).⁶

Yeni Çağ'dan bu yana edebiyat alanında ulusallık ağır bastığından, çeviri ile özgün yaratıcılık arasında kesin sınırlar oluşturulmuş ve çeviriye küçümsenerek bakılmıştır. Bunun sonucu olarak çeviri, genel bir düzey düşmesi yaşamış daha da önemlisi edebiyat kuramlarının dışına itilmiştir. Edebiyat kuramıyla ilgili en ünlü araştırmacılar bile çeviri konusuna kısmen değinmişler ya da hiç değinmemişlerdir (Göktürk, 2022, s. 56).

Türkiye'de tercüme edebiyatı hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında bu konunun geçmişi hakkında olumlu söylemlerin oldukça az olduğu görülür.⁷ Bunun geçmişi ve bu geçmişin oluşuyla etkileri üzerinde pek fazla durulmaz. Oysa bu durma, eskiden düşülen yanlışlıklara bir daha düşmemek ve her tecrübeden sonra sanki hiçbir şey yapılmamış gibi yeniden başlamak zorunluluğunda bulunmamak için gereklidir (Özön, 2015, s. 178). Bu nedenle çeşitli gazete ve dergi sayfalarında kalmış olan tercüme eleştirilerinin değerlendirilmesi önem taşır.

Bu çalışmada, Türk edebiyatının en uzun soluklu dergisi olan *Varlık*'ın tercüme eleştirisi kapsamında eleştiri tarihimize yapmış olduğu katkı ortaya konacaktır. Derginin Yaşar Nabi döneminde yayımlanan sayıları (1-882) ile sınırlandırılan çalışmada, tercüme eleştirisi olarak değerlendirilebilecek teorik ve uygulama niteliğinde çok sayıda eleştiri yazısı tespit edilmiştir. Bu yazıların bir makalenin boyutunu aştığı düşünüldüğünden çalışmada yalnızca teorik içerikli yazılar irdelenmiştir. Tercüme edilen eserler hakkında kaleme alınan ve uygulamalı tenkit olarak adlandırılabilir eleştiri yazıları ise çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Eleştiri yazılarını merkeze alan bir yöntemle yapılacak olan incelemede, eleştirmenlerin hangi konular üzerine odaklandığı, hangi konularda görüş birliği/ayrılığı yaşadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, tercüme konusunda eleştiri yazısı kaleme alan eleştirmenlerin tercüme işiyle meşgul olup olmadıkları da irdelenmiştir.

⁵ Türkiye'de başlatılan bu çalışma, 1946'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda dünya klasiklerinin tüm ulusal dillere çevrilmesine yardım edilmesi önerisinin oy birliği ile kabul edilmesini sağlar. Ayrıca 1959'da Bad Godesberg'de yapılan Milletlerarası Mütercimler Federasyonu'nun (FIT) Üçüncü Dünya Kongresi'nde Başkan Pierre François Caillé, Bedrettin Tuncel'in Tercüme Bürosu'nun etkinlikleri üzerine sunduğu raporu dinledikten sonra Türkiye'yi bir "çeviri cenneti" olarak nitelendirir. (Karantay, 1999, s. 338; Yücel, 1999, s. 268.)

⁶ Cevdet Kudret, bu etkinin niteliği hakkında şunları söyler: "Köy Enstitülerinin de kurulduğu yıllara rastlayan o dönemde, edebiyatımız özellikle öykü, roman, deneme ve şiir alanlarında büyük gelişme gösterir. Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde ancak soylu ailelerden gelme bir azınlığın (Recai-zâde Mahmut Ekrem, Sami Paşa-zâde Sezai, Nabi-zâde Nazım, Uşşaki-zâde Halit Ziya, Müftü-oğlu Ahmet Hikmet, Köprülü-zâde Mehmet Fuat, Kara Osman-zâde Yakup Kadri, vd) tekelinde olan edebiyat, bu çeviri hareketlerinin etkisiyle çok geniş bir çevreye yayılır, köy kökenli gençlere kadar ulaşır; böylece, edebiyatçıların coğrafyası değişir, bütün memleketi kaplar." (1999, s. 83)

⁷ 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılan tercüme çalışmaları hakkında Suat Karantay şunları söyler: "Bu dönemde, çevirmenlerin stratejilerini yönetecek, açık seçik belirlenmiş çeviri normları yoktu. Genel uygulamada tam çeviri yapılamıyordu; metinlerin büyük kısmı sık sık atlanıyordu; kısmen özetlenerek yapılmış çeşitlemeler pek çoktu; zaman zaman bir metnin taşıdığı ahlak dersi, dış kaynaklardan yapılan, konuya ilişkin ayrıntularla pekiştiriliyordu. Çevirilerin çoğu gazetelerde ve yazın dergilerinde tefrika halinde yayınlanıyordu- bunun sonucunda özgün metne bağlılık feda ediliyor, sulandırılmış çeşitlemeler ortaya çıkıyordu. Bazen yapıtların başlıkları bile uyarlanıyordu; bazen de çeviriler, üstünde çeviri olduğunu belirten bir açıklama olmaksızın yayınlanıyordu. Çevrilecek yapıtların seçilmesi de çok keyfiydi- Avrupa yazınından, ağırlıklı olarak da Fransız yazınından sanat değeri taşımayan yapıtlar, çevrilen gerçek sanat ürünlerini kat kat aşıyordu. Öbür Avrupa dillerinden yapılan çeviriler için aracı kaynak dil Fransızca'ydı. Osmanlı edebiyatına egemen olan süslü, büyük ölçüde Farsçalaşmış anlatı biçimiyle karşılaştırıldığında bu dönemin çevirileri daha yalın bir dille yapılıyordu." (1999, s. 339)

Edebî bir eserin tercümesine yönelik eleştiri yazılarının konu edildiği bu çalışmada, öncelikle çeviri/çevirmen kavramına eğilinmiştir. Tercümenin etkisi ve faydası ile tercümede yaşanan güçlükler eleştirmenlerin öne çıkardığı bir konu olduğu için tercüme kavramı altında ele alınmamış ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. *Varlık* eleştirmenleri tarafından ayrıntılı olarak ele alınan “Başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır?” meselesi çalışmada iki alt başlık altında incelenmiştir. Tercüme eleştirisine yönelik yazılar irdelendiğinde şiir tercümesi konusundaki eleştirilerin bazen müstakil bazen de tercüme eleştirisi içinde tartışıldığı görülmüştür. Şiirin yapısı gereği diğer edebî türlerden ayrıldığına dikkat çeken eleştirmenler, şiir tercümelerinin kendine has yöntemlerle yapılması gerektiğini dile getirirler. Bu nedenle çalışmada şiir tercümesi ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

1. TERCÜME KAVRAMI

Bu bölümde, tercüme kavramının *Varlık* eleştirmenleri tarafından hangi boyutta ve nasıl ele alındığı irdelenmiştir. Eleştirmenler, tercüme kavramına yönelik genellikle müstakil ve ayrıntılı bir eleştiri yazısı kaleme almamışlardır. Onlar, tercüme kavramı hakkında kaleme aldıkları eleştirilere yazılarının satır aralarında yer verirler. Burhan Arpad çeviriyi; “orijinali baştan aşağı bozup bir başka dili malzeme diye kullanarak yeni bir edebiyat yapısı kurmak”, çevirmeni ise “yeni baştan kurma sorumluluğunu taşıyan kişi” olarak tanımlar. Çevirinin temelden bozmak ve aslına en yakın şekilde yeniden yaratmak olduğunu belirten yazar, çeviriyi “bir çeşit yaratma” çevirmeni de “bir çeşit yaratıcı” olarak kabul eder (1970, s. 13). Osman Türkay ise çevirmenin yaratıcılığını kabul etmekle birlikte yazar karşısında onun yaratıcılığının ikinci derecede kaldığını dile getirir. Bu konuda yazar, şöyle der (1965, s. 4):

Asıl sanatçı, asıl yazar, yaratıcıdır; bir yapıtı yoktan var eden kişidir. Oysaki çevirmen de bir kerteye dek yaratıcı olmakla birlikte, daha çok, yorumlayıcı bir özellik taşır; iki dil arasında aracılık eder; bir dilde yazılmış bir yapıtı, bir başka dile aktarır. Bu aktarmayı yaparken, bir dilde var olan bir yapıtı, kendiliğinden bir başka dilde yaratmış sayılır.

“Yazar ve Mütercim” başlığıyla ve imzasız olarak yayımlanan yazıda çevirmenin en başta gelen özelliğinin birbirinden farklı üsluplara sahip olması olduğu dile getirilir. Bu eleştirmen çevirmenin yaratıcı olmadığı görüşündedir (“Yazar ve Mütercim”, 1947, s. 15):

Mütercim bir san’at adamı, bir yaratıcı değildir. İyi bir mütercim iyi bir aktör gibi olmalıdır. Bazı rollerde belki daha çok başarı gösterir ama Racine’ide, Shakespeare’i de, Jean Anouille’i de güzel oynayabilmelidir. Bunun içindir ki büyük yazarlar umumiyetle iyi mütercim değillerdir. Onlar bazı ünlü aktörler gibi Racine veya Shakespeare’i kendi rollerini oynarlar.

Yaşar Nabi’ye göre ise tercüme bir sanattır. Türkçeyi ve hatta tercüme ettiği yabancı dili iyi bildiği hâlde tercümelerinde başarılı olamayan ancak hiç telif eseri olmadığı hâlde tercümelerinde başarılı olan çevirmenlerin olduğunu belirten yazar, bu gözleminden hareketle tercümenin bir sanat olduğunu dile getirir. Ona göre diğer sanat dallarında olduğu gibi tercümede de ayrı bir yeteneğe ihtiyaç vardır (1944c, s. 526-527). İmzasız olarak yayımlanan “Yazar ve Mütercim” adlı yazının eleştirmenine göre ise tercüme, bir meslek değildir. Çevirmen ne kadar çaba gösterse de

yine de bu çabanın karşılığını göremeyeceğini ifade eden yazara göre tercüme, hiçbir zaman bitmiş sayılmaz bu nedenle de başka işlere benzemez (“Yazar ve Mütercim”, 1947, s. 15).

Çeviri yapacak kişinin özelliklerine eğilen Bedrettin Cömert ise bu kişinin öncelikle şair olması gerektiğini söyler. Her şiir yazanın şair olmadığını, bir kişinin şair olması için de şiir yazması gerekmediğini dile getiren yazara göre çevirmen, çevireceği metni her şeyden önce şiirsel bir göz ve mantıkla görmelidir. “Duyar çevirici, bir şair duyar, ama duyduklarını başka sanat yapıtları içerisinde geçerek, yani çevirerek şiir haline sokar.” diyen yazar, bu eğilime sahip olmayan bir çevirmenin okura karşı sorumluluk duygusu taşımadığını, çeviri ahlakından yoksun olduğunu ve sürekli yazarlık namusunu çiğnediğini dile getirir. Ona göre çeviri öncelikle sorumluluk, ahlak, namus ve özel yetenek isteyen bir iştir (1966, s. 11). Çevirmenin hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunu ele alan başka bir eleştirmen de Osman Türkay’dır. Ona göre çevirmen derin bir düş gücü, zengin ve derin bir dünya görüşü, sağlam bir dil bilgisine sahip olmalıdır. Ayrıca titizlik ve dikkat de çevirmen için büyük önem taşır (1965, s. 4).

Çevirmenin kim, çevirinin ne olduğu meselesinin *Varlık* eleştirmenlerince tartışıldığı bu bölümde, eleştirmenler çevirinin “bir çeşit yaratma” ve “sanat” olduğunu dile getirerek birbirine yakın söylemlerde bulunurlar. Çevirmenin kim olduğu meselesine eğilen bazı eleştirmenler ise çevirmenin yaratıcı olup olmadığı konusuna odaklanırlar. Bu konuda eleştirmenler, ortak görüş bildirmezler. *Varlık* eleştirmenlerinin ele aldığı diğer bir mesele ise çevirmenin hangi özelliklere sahip olması gerektiğidir.

2. TERCÜMENİN ETKİSİ VE FAYDASI

Varlık dergisinde tercümenin etkisi ve faydası konusuna eğilen tek eleştirmen Yaşar Nabi’dir. 1940 yılında faaliyetlerine başlayan ve Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Tercüme Bürosu’nda da çalışmış olan Yaşar Nabi’nin tercüme konusundaki eleştiri yazıları incelendiğinde bu yazıların 1940’larda yayımlandığı görülür. Bu yazıların bir kısmında tercümenin etkisi ve faydası üzerinde de duran Yaşar Nabi’nin bu tutumu, onun bu meseleye önem verdiğini ve bu konuda bir bilinç oluşturmak istediğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu bölümde, Yaşar Nabi’nin bu konudaki görüşleri ele alınmıştır.

Yaşar Nabi, “Tercüme Çalışmaları ve Dilimiz” adlı yazısında tercüme çalışmalarının halkın kültür seviyesini yükselttiği gibi okuyucuları da kaliteli esere alıştırdığına ve böylece telif eser veren sanatçıların daha iyi eser verme çabasında olduğuna vurgu yapar. Ayrıca akrabalık ilişkileri bakımından birbirinden uzak olan dillerin tercüme faaliyetleri ve kültür ilişkileri ile birbirine yakınlaştığını belirten yazar, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder (1944a, ss. 439-440):

Diller, aslında, yapıları, söz dizimi usulleri, kelime hazneleri bakımından birbirinden çok farklı yollarda gelişmişlerdir. Akrabalıkları uzak olan birtakım dilleri, sonradan, gerek sözlükleri, gerekse gramerleriyle birbirine yaklaştırmış olan asıl âmil, aralarında zamanla kurulan münasebetlerdir. Bu münasebetler sıkılaştıkça diller arasındaki muvaziliğin de o nisbette arttığı, sözlük ve gramerlerinin benzeşmeye doğru hızlı adımlar attığı görülür. Bugün Batı dünyasının dilleri arasında her hususta göze çarpan büyük yakınlık, işte bu yoldan, asırlarca sürmüş olan kültür münasebetleri ve tercüme çalışmaları yolundan oluşmuştur.

Ayrıca bir dilden başka bir dile tercüme yaparken çevirmenin yeni arayışlar içerisinde olduğunu ve bu durumun dile birtakım yenilikler ve alışılmamış deyiş tarzları getirdiğini belirten yazara göre bu yenilikler dil için çok faydalıdır. Yaşar Nabi⁸ başka bir yazısında ise tercümenin yalnız millî kültüre yeni ve geniş ufuklar açmakla kalmadığını millî dilin gelişmesine de büyük katkı sağladığını dile getirir. (1940a, ss. 230-231):

Tercüme yaparken, mütercim, asla sadık kalmak için, ister istemez kendi dilini asıl eserin yazılmış olduğu dilin hususiyetlerine intibak ettirmek zaruretini duyar. Bu suretle, dile bir yandan yeni yeni mefhumlar girerken, bir yandan da dilin ifade kabiliyeti günden güne genişler. Bir dilin ifade kudret ve kabiliyetinin ise ait olduğu milletin irfan seviyesini ölçmek için bir miyar olabileceğini söylemek, bu tekâmül seyrinin büyük ehemmiyeti üzerine dikkati çekmeye kâfi gelir.

“Klasiklerin Tercümesinde Yeni Bir Başarı” adlı yazısında da aynı konuya dikkat çeken Yaşar Nabi, Türkçeye tercüme edilen klasik eserler sayesinde dilimizin kelime hazinesi ve söz dizimi bakımından zenginleştiği görüşündedir. “Dilimizin zenginleşme ve gelişmesinde, bütün tercümelemlerin, bütün masa başı kelime uyduruculuklarından çok daha geniş rolü olacağına inanıyorum.” diyen yazar, çevirmenlerin dilde yeni imkânlar aramasını dilimiz için faydalı bulur (1945b, s. 114).

Görüldüğü üzere Yaşar Nabi, tercümenin etkisi ve faydası konusuna oldukça önem vermiştir. 1940'larda kaleme aldığı çeşitli yazılarında bu konuya eğilen yazar, tercüme sayesinde dilimize yeni mefhumlar ve söz dizimleri gireceği, ifade kabiliyetinin genişleyeceği bunun ise milletin kültür seviyesini ölçmede bir ölçüt olabileceği görüşündedir. O hâlde Yaşar Nabi'nin bu söylemlerinden hareketle tercümenin kültür ile yakın ilişkisi olduğu, millî kültürün ve millî dilin gelişmesine katkı sağladığı ve milletlerin aydınlanma sürecinde önemli işlevler üstlendiği söylenebilir.

3. TERCÜMEDE GÜÇLÜKLER

Tercümenin güçlüğü meselesi, tercüme eleştirisine eğilen *Varlık* eleştirmenlerinin üzerinde önemle durdukları bir konudur. Bu konuya eğilen eleştirmenler, eser karşısında yazar ve çevirmenin konumuna odaklanırlar. Çevirmenin yazara göre metin karşısında işinin daha zor olduğu konusunda genellikle hemfikir olan eleştirmenler, bu zorluğun neden kaynaklandığını tespit etmeye çalışırlar. Tercümedeki güçlükler, çeviri metin dili ile asıl metin dili arasındaki

⁸ Yaşar Nabi, 15 Temmuz 1933 tarihinden itibaren çıkarmış olduğu *Varlık* dergisinde tercüme yazılara yer vermekle “kültür” dünyamıza önemli katkı sağlar. Ancak bu yazıların yeterli olmadığını düşünen ve *Varlık*'ın da kuruluş amacının dışına çıkmak istemeyen Yaşar Nabi, *Varlık* Yayınları arasından “Dünyaya Açılan Pencere Cep Dergisi” adıyla başka bir dergi çıkarmaya başlar. 1 Kasım 1966 yılında yayın hayatına başlayan derginin ilk sayısında bu isteğin nereden geldiğini dile getirir. Yaşar Nabi'nin bu cümleleri onun tercümeyle ne kadar önem verdiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. “Okuduğum yabancı gazete, dergi ve kitaplarda o kadar çok ilgi çekici, düşündürücü, aydınlatıcı yazılar, görüşler ve bilgilerle karşılaşıyor ve bunlardan o kadar azının Türk okurlarına çeviri yoluyla sunulduğunu görüyordum ki, bir yabancı dil bilmeyen yurttaşlarımızın, hatta bir dil bildikleri halde böylesi çeşitli yayınları elden geçirecek imkânları olmayan aydınlarımızın kültür ve bilim bakımından adeta bir alacakaranlık içinde yüzdükleri kanısı uyanıyordu içimde. Gerçekten otuz üç yıllık emektar dergim, *Varlık*, vardı elimde ama kendi düşünce ve edebiyat dünyamızı bize sunduğu ürünlerden yayınlamaya değer bulduklarımızın yarısını bile okurlarımıza sunmaya yetmeyen bu dergiyi, kuruluş nedenini hiçe sayıp yerli yazıların oranını yarıya indirerek, her iki amaç bakımından yetersiz hale getirmenin yararlı bir çözüm yolu olamayacağı kanısı bu düşünceyi ciddiye almamı önliyordu.” (1966, s. 2)

yapısal ayrılıklardan bu iki dil ardındaki kültür dünyalarına, tercüme edilen metnin genel türünden üslup özelliklerine kadar bir dizi farklı etkenlerden kaynaklanabilir. Tercüme edilen metnin tür özelliklerinin yanı sıra edebî metinlerin kendi aralarındaki türsel bölümleniş de tercüme sürecinde göz önünde bulundurulmalıdır (Göktürk, 1999, s. 404).⁹

Tercümenin “bir metnin sistematik ve muntazam surette bir dilden diğer dile geçirilmesi” olmadığını dile getirerek tercümenin güçlüğüne dikkat çeken Wladimir Weidle,¹⁰ bu konuda şöyle der (1939, s. 26): “Edebiyat şekli ve lezzeti bir hududu geçer geçmez değişen matakıdır,¹¹ onun içindir ki edebî mübadeleler ticarî mübadelelere benzemedikleri nisbette daha semerelidirler.” Weidle, tercümenin güçlüğünü anlatmaya çalıştığı bu ifadelerinde tercümeyle, bir tür alım satım etkinliği olarak bilinen ticaret ile karşılaştırır ve tercümenin ticarettten daha güç olduğunu dile getirir.

Süreyya Sami Berkem ise telif ve tercüme eser karşısında yazar ile çevirmenin konumuna temas eder. “Telif, kafanın içindekilerin kâğıt üzerine aksidir. Tercüme, başkalarının kafalarındaki fikirlerin sezilerek kâğıt üzerine aksettirilişidir. Başkalarının kafalarına hâkim olmak, çok vakit, beşer kuvvetinin üstündedir. Müellif, tek üsluplu bir yazıcıdır. Mütercim bin bir üslûbu olmak gerek” diyen eleştirmen, çevirmenin metin karşısında yazara göre işinin daha güç olduğunu ve tercümenin güçlüğünün de çevirmenin karşılaştığı bu güçlükten kaynaklandığına dikkat çeker (1937, s. 390).

Yazarın telif çalışmalarında tamamen serbestken tercümede ise durumun aynı olmadığını belirten Yaşar Nabi, iki dilin yapıları arasında önemli farklar varsa çevirmenin “asla sadık kalmak” ve “kendi dilinde büsbütün aykırı şekillere düşmemek” şartıyla bu işi nasıl yapabileceğini araştırmak zorunda olduğunu belirtir (1944a, s. 440). Başka bir yazısında da tercüme sırasında çevirmenin yeni problemlerle karşılaştığını ve bunları çözmek için başvuracağı herhangi bir “usul ve kaide” olmadığını, tercümenin güçlüğünün de buradan kaynaklandığını dile getirir. Ona göre tercümeyle kolay bir iş sanmak ve bunu küçümsemek en iyi yazarları bile bu alanda aksamaya önceden mahkûm eder (1944c, s. 526).

Tercümenin teliften çok daha zor olduğu konusunda yazar ve çevirmenlerin hemfikir olduğunu belirten A. Gaffar Güney ise “Ben kendi hesabıma bir sahife tercümeyle mukabil kendi karihamdan on sahife çıkarmağa çok daha kolay nazariyle bakarım.” diyen Halit Ziya’nın da bu konuda benzer görüşte olduğunu dile getirir. Ancak nasıl oluyor da üstün kabiliyetli biri tarafından yıllar içinde meydana getiren bir eser, üç beş gün gibi kısa bir sürede sıradan bir yetenek sahibi tarafından tercüme ediliyor ve bundan başarı bekleniyor. Bunun hiçbir şekilde mümkün olmadığını, yapılan bu tercümenin bir “çevirme” olduğunu dile getiren yazar, bu söylemiyle “tercüme” ve “çevirme” kavramlarını da birbirinden ayırır (1939, s. 49).

1963 yılında Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülünü kazanan Bilge Karasu *Türk Dili* dergisinde yazar ile çevirmenin özgürlüğünü sorgular. Çevirmenin eser üzerinde istediği değişikliği

⁹Çalışmamızın bu bölümünde ele alınan eleştiri yazılarının genel çerçevesi edebî metinlerdir. Şiir tercümesinde yaşanan güçlükler, “Şiir Tercümesi” başlığı altında ele alınmıştır.

¹⁰Weidle’nin “Tercüme San’atı” adlı bu yazısı, Yaşar Nabi tarafından tercüme edilerek *Varlık* dergisinin 15 Haziran 1939 tarihli 143. sayısında yayımlanır.

¹¹Kelime, orijinal metinde bu şekilde geçmektedir.

yapamadığını ve bu nedenle de onun eser karşısında “tutsak” olduğunu ifade eden yazar, şöyle der (1964, ss. 259-260):

Yazar, yapıtını yazmaya başlarken bir nokta’dan işe girişir. Yapıtının ilk taslağını bitirdikten sonra yazar için çalışma yeniden başlar ama istediği yerde istediği değişikliği her zaman yapabilecek olan yazarın karşısında çevirmenin durumu başkadır. O “bütün”den yürümeğe başlamak zorundadır. Yazarın işini bitirdiği yerden, çalışmaya başlayacaktır. Beğenmediği yeri değiştiremez, çevirmek istediği bir yeri çevirmemek hakkını kendinde bulamaz. Çevirinin ilk güçlüğü, çevirmenin bu “tutsaklığı”ndan ileri gelir.

Yüksel Pazarkaya “Çevirinin Sorunları” adlı yazısında Karasu’nun bu görüşlerini değerlendirir. Karasu’nun aksine çevirmenin de en az yazar kadar “özgür” olduğunu belirten Pazarkaya, çeviri sürecini iki aşamada değerlendirir. İlk aşamada çevirmenin eser seçimi konusunda “özgür” olduğunu dile getirir (1964, s. 5):

Çevirmen elbette bir yapıtın adını beğenip hemencecik işe başlamaz. Bu çeviri değil, hamallık olur. Çevirmen bir yapıtı çevireceğini düşünmeden okur önce. (Okunmayan bir yapıt hadi diye çevrilmeyeceği gibi, her okunan yapıtı da çevirme zorunluluğu yoktur.) Okunan birçok yapıt arasında çevrilmesi gereken, henüz ilk okuyuşta çevirmenle bir anlaşma sağlar, yeniden okumaya zorlar. Bu anlaşmayı kuran da, çevirmenin sanat anlayışı, yaşama görüşü ve estetik beğenisidir. Çevirmenin her yönden beğendiği yapıtı olan tutsaklığı ise, yazarın seçtiği konusuna, kurduğu taslağa ve kendi genel felsefesine olan tutsaklığından başkası değildir. Bir bakıma bu “kavrayıcı” tutsaklık olmadan, ne yazar yazar olabilir, ne çevirmen çevirmen.

Çevirmen, çevireceği esere karar verdikten sonra bu ikinci aşamada “Ben bu yapıtın biçimini, düşününü ikinci kez yaratacağım.” diye başlamalıdır. Pazarkaya, bu süreçte yazara göre çevirmenin işinin daha kolay yani yazar karşısında daha “özgür” olduğunu dile getirir (1964, s. 5).

Çevirmenin yaşadığı güçlüklerden birisi de çevirdiği eserin “üslup ve düşün dünyası”na girmesi sırasında yaşanır. “Çevirici, kendi adına yazı yazmadığını ve çeviricilik yaptığını bir an unutmamalı ki, aktardığı edebiyatçının üslup ve düşün dünyasını belirtebilsin.” diyen Arpad’a göre çevirmenin yüklendiği sorumluluğun en güç yanı budur (1970, s. 751). Nurettin Özyürek de Köklügiller’in “Nasıl çevirirsiniz?” sorusuna benzer bir cevap verir. Eseri çevirmeden okuduğu sırada bir yandan kafasında çevirmeye çalışırken bir yandan da eserin “havası ya da ortamı”na girmeye çalıştığını, bazı eserlerde bu girişin zor olduğunu ancak girdikten sonra da çeviri hızının arttığını dile getiren yazar, şöyle der (Köklügiller, 1968, s. 10): “Bu ortama girilip bir bakıma yazarla yeterince ruhsal ilişki sağlanınca, yazarın çevirmen üzerinde bir denetimi kalmamakta, sanki yazarla çevirmen tek kişi olmaktadır. Yoksa çevirmenin de çaresizlikler içinde bir pencereden öbürüne koştuğu ve hatta doğum sancıları çektiği bir gerçektir.”

Tercümenin güçlüğü meselesine eğilen Yaşar Nabi ve Bilge Karasu, eser karşısında yazar ve çevirmenin konumunu sorgular. Bu eleştirmenler, yazarın telif çalışmalarında serbestken çevirmen için aynı şeyin söz konusu olmadığını ve onun metin karşısında birtakım sorumluluklarının olduğunu dile getirirler. Çevirmenin bu sorumluluklarını, onun özgürlüğünü kısıtlayan unsurlar olarak kabul eden Karasu, çevirmeni eser karşısında “tutsak” olarak görür. Bu durum, tercüme faaliyetini güçleştirir. Tercüme faaliyetini güçleştiren bir başka konu da çevirmenin tercüme edilen

eserin üslubunu yansıtmada yaşanır. Burhan Arpad'ın "üslup ve düşün dünyası", Nurettin Özyürek'in ise "havası ve ortamı" olarak nitelendirdikleri bu konu, tercüme edilen eserin dünyasına girmek yani yazarın düşün dünyasına girerek onunla bütünleşmek demektir.

4. TERCÜMEDE BAŞARI NASIL SAĞLANIR? / BAŞARILI BİR TERCÜME NASIL OLMALIDIR?

Bu bölümde, *Varlık* eleştirmenlerinin "Tercümede başarı nasıl sağlanır?" konusundaki görüşleri irdelenmiştir. Çalışmada ele alınan yazıların büyük bir kısmında konunun eleştirmenlerce ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı görülür. Bu eleştirmenler, çevirmenin üslubunun tercümenin başarısında önemli rol oynadığı konusunda hemfikirdirler. Ayrıca eleştirmenler, başarılı bir tercümede dil ve sadakat konusunun önemine dikkat çekerler.

"Hangi çeviri iyidir?", "Kötü çeviri diye neye derler?", "Doğru ve isabetli tercümeden ne kastedilir?" şeklindeki sorular hangi kuralların çevirinin altın kuralları olduğu sorusunu akla getirir (Uygur, 1999, s. 50). Bu sorular, tercüme konusunu ele alan *Varlık* eleştirmenlerinin üzerinde düşündükleri ve cevap aradıkları soruların başında gelir. Her işte başarılı olmak için samimiyetin şart olduğunu vurgulayan A. Gaffar Güney, edebî tercümelerde de bu şartın her zaman aranması gerektiği görüşündedir. Ona göre çevirmen, yazarın ideolojisine yakın bir ideolojiye sahip değilse daha doğrusu tercüme ettiği eseri "bütün sınır ve kapsamıyla, renk ve kokusuyla vicdanında duymuyorsa" o eseri tercüme etmemelidir. Çevirmenin eserin aslındaki güzelliği verebilmek için bir cümle hatta bir kelime için günlerini feda etmeyecek kadar tahammülsüzse başarılı olamayacağını belirten yazara göre edebî tercüme, bir sanat ve aşk meselesidir. Üslup meselesinin edebî tercümede başta geldiğini bu nedenle de bu tür eserlerde tercümenin asla ikinci bir dilden yapılmaması gerektiğini dile getiren Güney, bu konuda şöyle der (1939, s. 51):

Bir edebî eser diğer eserlerden en çok üslubunun hususiyeti ile ayrılır. Ve ona bu hususiyeti veren de sanatkârdır. Muharriri, muharririn üslup hususiyetlerini, sanat telâkkilerini, hatta onun taraftar veya aleyhtarlarını iyice bilmeden yine tercüme edilmiş ikinci bir dilden verilmesine imkân yoktur. Çünkü yabancı bir dilin kelimeleri aynı müziği bir takım tedai ve illüzyon vasıtalarıyla verebilirse de bu illüzyon ve tedailer ikinci bir dilde ve aynı kuvvette uyandırmak, hemen hemen imkânsız gibidir. Bir müzik parçasını dinleyen bir sanatkâr o müzik parçasını bizzat tekrar edebilse, onu kelimeler vasıtasıyla tekrar başka birine bütün sanatıyla, veremez.

Bir eserin üslup özelliklerini hatta aynı yazarın farklı eserlerinin üslup özelliklerini yansıtmayan bir tercümenin cümle ve kelime bakımından doğru olsa da edebî tercüme bakımından tamamıyla yanlış olduğunu belirten Güney, bu düşüncesini Yakup Kadri örneği üzerinden somutlaştırır (1939, s. 51):

Bir Serencam"daki üslup, "Erenlerin Bağı"ndaki üslup, "Nur Baba"daki üslup, "Yaban"daki üslup, "Kadro"daki makaleleriyle "Ankara" ve "Sürgün"deki üslup. Hepsinde Yakub'u tanıtan müşterek bir nokta olmakla beraber, kaç Yakub ve kaç üslup vardır. Meselâ Yakub Kadri'nin bu eserlerini herhangi bir Garp diline tercüme edecek bir mütercim, eğer bütün Yakub Kadri'yi üslup bakımından adım adım tetkik veya takip edememişse, onun sanat telâkkilerine hakkiyle vakıf değilse, hakiki Yakub Kadri'yi kendi milletine tanıtamaz.

İyi bir tercümeyle aynı zamanda millî bir dava olarak gören Güney, ömürlü tercümelemleri şu dört unsura bağlar: Kültür, sanat, samimiyet ve millî şuur. Ona göre bu dört unsurun herhangi birinden mahrum olan bir çevirmen başarılı olamaz. İngiliz yazar J. Conrad'ın eserlerini Fransızcaya başarı ile çeviren Jean Aubry göre ise iyi bir tercüme yapabilmek için şu üç şart gereklidir: Çevirmen kendi dilini tercüme ettiği eserin dilinden daha iyi bilmeli, tercümeyle bol zaman ayırmalı ve tercüme edeceği yazarı iyi seçmelidir. Yazar, son şartın çok önemli olduğunu belirtmekle birlikte Aubry'nin tersine çevirmenin bir iki yazarla yetinmesini doğru bulmayan Marcelle Gibon'un görüşüne de uzak değildir. Çevirmenin en başta gelen özelliğinin ayrı ayrı üsluplara sahip olması olduğunu belirten yazara göre aynı zamanda çevirmenin kendine has bir üslubu da olması gerekir ("Yazar ve Mütercim", 1947, s. 15).

Sabri Esat Siyavuşgil, Mustafa Baydar ile yaptığı konuşmasında "Başarılı bir çevirmenin özellikleri nedir?" sorusuna şu cevabı verir: "Çeviride doğruluk merhalesine varmak herkesten istenebilir. Fakat edebî çeviri, doğrunun ötesinde bulunan şeyi, yani müellifin üslûbunu öbür dile nakletmek suretiyle tecedi¹² eder." Tercümede üslubun önemine dikkat çeken Siyavuşgil'in görüşüne katılan Baydar bu görüşü; "dili anlaşılamayan bir şiiri veya düzyazıyı bugünün Türkçesine aktaran bir kimseden de her şeyden önce sanatçının üslûbunu, karakterini, sesini ve mesajını yansıtması beklenir." diyerek güçlendirir (1971, s. 9).

Görüldüğü gibi "Başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır?" sorusu, eleştirmenlerin benzer düşünceleri ile yanıt bulur. Edebî bir tercümede üslup meselesinin önemine dikkat çeken eleştirmenlerden Gaffar Güney, bu tür tercümelemlerin asla ikinci bir dilden yapılmaması gerektiğini vurgular. Eserin üslup özelliklerini doğru vermek adına Güney'in altını çizdiği bu mevzu, doğruluktan ziyade yazarın üslubunu yansıtmanın önemine işaret eder. Bunun nasıl yapılması gerektiği konusuna eğilen bazı eleştirmenlere göre ise çevirmen, tercüme ettiği eseri aslındaki güzellikle verebilmek adına bir kelime için dahi günlerce düşünmeli yani tercümeyle geniş bir zaman ayırmalıdır.

4.1. Tercüme ve Dil

Bu bölümde, tercümede başarının nasıl sağlanacağı konusuna eğilen ve bu konuda dilin önemine dikkat çeken *Varlık* eleştirmenlerinin görüşleri incelenecektir. Bu konu kapsamında eleştirmenler, çevirmenin hangi dili daha iyi bilmesi gerektiğini de sorgularlar. Modern Çağın vazgeçilmez bir olgusu haline gelen tercümenin temelinde dil aktarımı yatmaktadır. Tercüme ve dil özel bir ayrılmazlık içindedir. Dil dediğimiz şeyin kendisi bir bakıma çeviridir (Uygur, 1999, s. 51).

Muvaffak Sami Onat, "Tercüme İşi Türkçe İşidir" adlı yazısında Yaşar Nabi'nin tercüme işinin daha çok bir dil işi olduğunu dile getirdiğini ve bunda da haklı olduğunu ifade eder. Ona göre ise tercüme işi, belki daha çok Türkçe ve gramer işidir (1944, s. 514). Yaşar Nabi, Onat'ın bu yazısına karşılık derginin bir sonraki sayısında "Tercüme İşi Tecrübe İşidir" başlıklı yazıyı kaleme alır ve bu konudaki düşüncelerini bir kez daha açıklar. Bir tercümenin başarısında Türkçeyi doğru ve zevkli kullanmanın büyük rolü üzerinde daima durduğunu dile getiren Yaşar Nabi'ye göre tercüme işi her şeyden önce tecrübe işidir. "Muharrir, ana dilinin şekle ait bütün imkânlarından

¹² Kelime, orijinal metinde bu şekilde geçmektedir.

faydalanarak yazar. Esere güzellik veren o şekil ve cümle yapılarının çevrilen dilde çok kere tam karşılıkları bulunmaz. İşte tercüme için büyük mesele, bu şekil ve yapı büyüsunün tesirinden sıyrılabilirdir.” diyen Yaşar Nabi’ye göre tercümede, şekil ve kalıp esaretinden kurtulmak başarı için son derece önemlidir. Çevirmenin her yeni tercümesinin ona biraz daha olgunluk ve mükemmellik kazandırdığını ancak hayatında en çok tercüme yapmış olanın da en iyi çevirmen olduğu anlamına gelmediğini de belirten yazara göre doğuştan gelen yetenek, zekâ ve sonradan edinilen kültür değerlerinin de bu konuda önemli rolü vardır. (1944c, s. 526).

Çevirmenin hangi dili daha iyi bilmesi gerektiği meselesi, “Başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır?” sorusunu ele alan eleştirmenlerin üzerinde düşündükleri bir konudur. Jean Aubry (“Yazar ve Mütercim”, 1947, s. 15) ve Oktay Akbal’a göre (1966a, s. 9) çevirmen, kendi dilini tercüme ettiği eserin dilinden daha iyi bilmelidir. Yaşar Nabi ise bu konuya eğildiği ilk yazısında çevirmenin her iki dile de hâkim olması gerektiğini ancak kendi yazılarında iyi ve sanatkârane bir üslup temin edemeyen çevirmenin dile hâkimiyeti ne kadar iyi olsa da edebî tercümede tam bir başarı sağlayamayacağı görüşündedir (1939, s. 14). “Tercüme Dair II” adlı yazısında ise çevirmenin her iki dile de mükemmel şekilde hâkim olmasının nadir görülen bir durum olduğunu belirtir ve çevirmenin hangi dili daha iyi bilmesi gerektiğini sorgular. Bu soruya çevirmenin yazdığı dili iyi bilmesi gerekir şeklinde cevap veren yazar, bu konuda şöyle der (1940b, s. 250):

Çünkü o meydana bir eser koyacaktır. Elbette ki bu eserin kusursuz olması lâzımdır. Şu hâlde yazdığı dili gayet iyi bilmesi icabeder. Tercüme ettiği eserin dilini tam bir mükemmeliyetle bilme bile lügatlerin yardımı ile veya anlamadığı yerleri başkalarına sorarak bu eksikliğini tamamlayabilir. Halbuki tercüme ettiği dilde ancak kendi kudreti kendisine yardım edecektir. Bu yüzden değil midir ki ekseriya mütercimler ana dillerine başka dillerden eserler çevirdikleri hâlde kendi dillerinden başka dillere tercüme etmekte aynı muvaffakiyeti gösteremezler.

Edebî bir eseri Türkçeye çevirmek isteyen kişinin her şeyden önce Türkçeyi iyi bilmesi gerektiğini dile getiren Haşim Nahid’e göre ise tercüme yalnızca bir dil meselesi değildir, o aynı zamanda bilgi ve uzmanlık isteyen bir iştir (1940, ss. 596-597).

“Başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır?” meselesine eğilen *Varlık* eleştirmenleri tercüme ile dil arasındaki ilişkiye dikkat çekerler. Özellikle Yaşar Nabi, kaleme aldığı yazılarında başarılı bir tercümede dili doğru ve zekli kullanmanın önemine vurgu yapar. Şekil ve kalıp esaretinden kurtulmak gerektiğini düşünen eleştirmene göre tercüme, her şeyden önce tecrübe işidir. Tercümenin güçlüğü konusuna temas ettiği yazısında da çevirmenin tercüme sırasında karşılaştığı problemleri çözmek için başvuracağı herhangi bir kaynağı olmadığını, tercümenin güçlüğünün de buradan kaynaklandığını dile getiren Yaşar Nabi’ye göre, çevirmenin her çalışması ona biraz daha olgunluk kazandırır. Bu söylemiyle başarılı bir tercümede tecrübenin önemli bir unsur olduğunu dile getiren yazar, en çok tercüme yapmış kişinin en iyi çevirmen olduğu anlamına gelmediğini; yetenek, zekâ ve kültürün de bu konuda önemli olduğunu söyler. Ayrıca eleştirmenler, çevirmenin hangi dili daha iyi bilmesi gerektiği meselesine de odaklanırlar. Çevirmenin kendi dilini daha iyi bilmesi gerektiğini dile getiren eleştirmenler, bu konuda hemfikirdirler.

4.2. Sadakat: Tercümede Metne “Sadık Kalmak”

Bu bölümde, “Başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır?” meselesine eğilen ve bu konuda “sadakat”ın önemine dikkat çeken *Varlık* eleştirmenlerinin görüşleri incelenecektir. Bu eleştirmenler, metne sadık kalınması gerektiği konusunda hemfikir olmakla birlikte bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği noktasında farklı görüşe sahiptirler.

Türkiye’de 20. yüzyıldaki çeviri üzerine düşünce ve söylemler ikili bir eksende süregelmiştir. Bunlar yaygın söylemle “sadık” ve “serbest” çeviridir. Bizde bu alanda fazla bir dönüşüm yaşanmaz. Günümüzde de özellikle çeviri alanının dışında yer alan birçok okur ve eleştirmen çeviriye bu ayrımdan bakmaya devam eder. Ancak bu iki terimle tam olarak ne kastedildiği, bir çeviriye neyin serbest ya da sadık kıldığı konuları üzerinde neredeyse hiç durulmaz (Tahir Gürçağlar, 2021, s. 40).

Süreyya Sami Eren, metne virgülüne kadar sadık olunması gerektiği görüşündedir. *Liza* adlı eseri tercüme ederken kendisinin bu şekilde davrandığını belirten yazar, bu konuda şöyle der (1937, s. 244):

Tekste o kadar sadık kaldım ki, göreceksiniz, bazı yerlerinde düşüklükler bile oldu. Halbuki isteseydim bunları bir kalem darbesiyle düzeltir, kulağa daha hoş gelecek bir şekle sokardım. Bunu yapmadım. Yapsaydım tekstten ayrılmış olurum. Düşük kalmasını tekstten uzaklaşmaya tercih ettim. Bence en iyi tercüme tekstten uzaklaşmamış olan tercümelere dir.

Nurettin Artam, derginin bir sonraki sayısında Eren’in bu yazısını eleştirir.¹³ Onun, “Tekste sadık kalmak için ibarede düşüklükler yapmağa katlanmak” görüşüne mesafeli yaklaşan Artam’a göre, bu tür tercümelere ancak noter tercümelerinde dikkat edilebilir. “Bir garb edibini ele alacaksınız ve onun tekstine sadık kalacağım diye ibare düşüklüklerini hoş göreceksiniz, Türk okurlarını tercüme eserlere ısındırmak ve onların zevklerini yükseltmek için tutulacak yol bu mudur?” diye soran yazar, bu konuda şöyle der (1937, s. 260): “Her dilin kendine mahsus tâbirleri, idyomları, atasözleri vardır. Bunları bir başka dile çevirirken bazen aynen tercüme edebilirsiniz; fakat bazılarını da ikinci dilde bulunan mukabilleriyle çevirmek bir zarurettir.”

Sabahattin Eyüboğlu’nun çeviri ile ilgili bir sözünden esinlenerek yazısına “Çeviri Kadın Gibidir” başlığını veren Oktay Akbal, yazısında çeviri, güzel mi yoksa bağlı mı olmalı? sorusuna yanıt arar. Eyüboğlu’nun; “Çeviri kadın gibidir. Güzelleri bağlı değildir, bağlıları güzel değildir.” görüşüne¹⁴ katılan yazara göre, çeviride güzellik aranmalıdır (1966b, s. 9). Oğuz Kâzım Atok ise düşünce ve duyguların tercümede kelime kelime yapılmaması, “yeni bir yapıt yaratırcasına” toparlanması gerektiğini ifade eder (1971 s. 12):

Kuşku yok ki, bir çevirici her iki dile, her iki ulusa karşı ağır sorumluluk taşır. Dilden dile beliren sıkıntıların elden geldiğince hafifletilmesi, bu sorumluluğu ortadan kaldıramaz; dilden dile aktarıшта düşünce ve duygunun sözcük, sözcük değil de özünü zedelemeyen toparlama yöntemle çevrilmesi, yeni bir yapıt yaratırcasına başka bir sorumluluk yükler, ama çeviri sanatının en güçlü örnekleri de böyle olanlarıdır. Başka deyişle, o yazar Türk

¹³Artam’ın bu yazısında Eren’in soyadı Gürkem olarak geçmektedir.

¹⁴Oktay Akbal, bu sözün sahibini hatırlamadığı için yazısında zikretmez. Cevdet Kudret’in yazısından öğrendiğimize göre bu söz, Sabahattin Eyüboğlu’na aittir. Kudret, yazısında bu sözünü şöyle verir: “Çeviri, kadın gibidir: Güzel olanı sadık değildir, sadık olanı güzel değildir.” Bkz. (Kudret, 1999, s. 87.)

olsaydı, Türkçe düşünme ve Türk dili olanakları ortamında bunu ancak böyle biçimlendirir, böyle işleyebilirdi yargısı, çok kez başarı çizgisine ulaştırır çeviriciyi. Bir Türk yapıtının bir yabancı dile çevrilişinde de bu yöntem geçerlidir.

Yaşar Nabi, *Ulus* gazetesinde Reşat Nuri Güntekin ile Nurullah Ataç arasında Türkçede yeni kelimeler bulma konusunda yaşanan tartışmayı *Varlık* dergisine taşır. Güntekin “Türkçenin Eksikleri” başlıklı iki yazısında Türkçemizin ileri kültür dillerine bakarak kelime bakımından zayıf olduğunu, başka dillerden tercüme yaparken daima güçlükler yaşadığını, pek çok kelimeye karşılık bulamadığını dile getirir (1944a, s. 2; 1944b, s. 2). Tercümenin kelime meselesi olmadığını, kastedilen manayı verebilmek için mutlaka her kelimeye tam bir karşılık bulmak gerekmediğini dile getiren Ataç ise “Tercüme Üzerine” adlı yazısında Güntekin’in bu düşüncelerini eleştirir (1944, s. 2). Güntekin’in tercüme sırasında yaşadığı kelime sıkıntısını kendisinin de yaşadığını belirten Yaşar Nabi,¹⁵ yazarın bu konudaki eleştirilerine hak vermekle birlikte Ataç’ın da eleştirilerinde haklı yönlerin olduğunu dile getirir (1944b, s. 470):

Gerçekten edebî tercümede yalnız kelimelere bağlı kalmadıkça ve manayı bir bütün olarak ele alıp aynı düşünceyi öteki dilde nasıl ifade etmek mümkün olduğunu tam bir fikir hürlüğü içinde araştırmadıkça mükemmel tercümeyle erişmeye imkân olduğunu pek sanmıyorum. Bugün ortaya çıkan tercümelemlerden çoğunun zevksizlikler ve hatta yanlışlarla dolu olması, daha ziyade bu ana gerçeğe önem verilmemesinden ileri geliyor.

Yaşar Nabi, “Tercüme Dair II” adlı yazısında tercümede asla sadık olmanın ilk şart olduğunu, aslından çok uzaklaşan bir tercümenin -ne kadar güzel olursa olsun- “adaptasyon” olarak adlandırılacağını ifade eder. Ancak metne sadık olmaktan bazılarının “mana” bazılarının ise “harfiyen” yani “şekil” kavramına bağlı kalınmasına taraftar olduğunu dile getiren yazar, metnin harfiyen değil kelime kelime bile tercümesinin mümkün olmadığı görüşündedir (1940 s. 249). “Şu miktarda ve şu tarzda bir sadakat lazımdır diye” her tercümeyle uygulanabilecek bir ölçünün olmamasının bu konudaki tarifi ve tespiti güçleştirdiğine dikkat çeken yazara göre tercümedeki ölçü, çevirmenin zevki ve zekâsıdır.

“Tercümenin Bir Cephesi” adlı yazısında da benzer düşüncelerini tekrar eden Yaşar Nabi, tercüme konusunda en çok tartışma yaşanan meselenin “asla sadıklığın tarzı ve derecesi” olduğunu belirtir. Tüm fikirlerin uzaktan bakıldığında “asla sadık olmak” konusunda birleştiğini ancak bu kavramdan herkesin farklı bir anlam çıkardığını, bazılarının sadakati sadece fikir ve manada bazılarının ise şekilde, sözde ve kalıpta aradıklarını belirten yazar, bu konuda çalışma yapan kişilerin şu ortak görüşte birleştiklerini dile getirir (1945a, s. 2):

Kelimesi kelimesine, hatta cümlesi cümlesine tercüme olmaz. Aranan, bir metni başka bir dilde tıpkı tıpkısına aynı kalıplar içinde vermek değildir; o metnin ruhuna, fikrine, üslûbuna ve güzelliğine sadık olmaktır. Güzel bir cümlenin harfi harfine tercümesi, çevrilen dilde çirkin ve bozuk bir cümle ise buna sadakat denemez. Çünkü büyük bir muharririn, Türkçe bilseydi, o cümleyi öyle bozuk ve biçimsiz yazabileceğini tasavvur edebilir misiniz?

¹⁵ Yaşar Nabi, Belgrat Açık Oturumunda “Hümanizma Can Mı Çekişiyor?” başlıklı bir bildiri sunar. Bu bildirisini Türkçeye çevirerek *Varlık* dergisinde yayımlar. Yazısının sonuna eklediği notta tercüme sırasında kelime sıkıntısı çektiğini dile getirir. Yaşar Nabi, bu notta şöyle der: “Bu konuşmayı Fransızca düşünüp Fransızca yazmıştım. Türkçeye çevirirken çok sıkıntı çektim. Bu sıkıntı, nüans ayrımlarıyla aşağı yukarı aynı anlama gelen dört beş ayrı söz Türkçemizde tek sözle karşılamak zorundan geliyordu. Dilimizdeki söz kıtlığının düşünce gücümüzü ne kadar etkileyip daralttığını bu gözlem bana bir kez daha gösterdi.” (1970, s. 22)

Yaşar Nabi, tercümede şekil bakımından aslına harfiyen sadık kalmayı esere ihanet olarak görür. Çevirmenin bu zorunluluktan kurtulması durumunda aynı fikri ayrı şekillerde ifade edebileceğini ve bu farklı ifade şekillerinden kendi dilindeki “söyleyiş tarzına” en yakın olanı tercih etmesi gerektiğini belirten Yaşar Nabi’ye göre, çevirmenin şahsiyeti ve yaratıcılığı bu noktada ortaya çıkar. Bu görüşünü dile getirdiği başka bir yazısında ise şunları ifade eder (1939, s. 16):

Öyle artist edebiyatçılar vardır ki, bir sayfalık bir metin üzerinde sırf üslup iptilasiyle günlerce, haftalarca, hatta aylarca çalışmışlardır. Bu çalışma yalnız manayı en vazih bir tarzda ifade etmek için değil, daha ziyade kulakta en tatlı bir musiki tesiri vücuda getirmek içindir. Böyle bir metnin tercümesinde kelimelerin tam karşılıklarını bulmak iyi bir tercüme yapmak için kâfi değildir. Aynı zamanda asıldaki ahengi, üslup güzelliğini de mümkün mertebe verebilmek lâzımdır.

Süreyya Sami Eren ve Reşat Nuri Güntekin “sadık”; Nurettin Artam, Nurullah Ataç, Yaşar Nabi, Oğuz Kazım Atok ve Oktay Akbal ise “serbest” çeviriden yanadır. Düşünce ve duyguların kelime kelime yapılmaması, özünü zedelemekten verilmesi ve çevirinin yeni bir yapıt yaratıcısına şekillendirilmesi olan serbest çeviri, *Varlık* yazarları tarafından daha çok kabul görür. Ancak serbest ve sadık çevirinin kavramsal olarak neyi içerdiğini anlamak zordur. Çeviride en çok fikir ayrılığına düşülen meselenin “asla sadıqlığın tarzı ve derecesi” olduğunu ifade eden Yaşar Nabi de yazılarında bu konuya dikkat çekmiştir.

5. ŞİİR TERCÜMESİ

Bu bölümde, *Varlık* eleştirmenlerinin şiir tercümesi hakkında kaleme aldığı eleştiri yazıları incelenecektir. Çalışmada ele alınan yazılar genellikle şiirin tercüme edilip edilemeyeceği meselesine odaklanır. Ayrıca “Şiir tercümesi neden zordur?” ve “Şiir tercümesinde başarı nasıl sağlanır? gibi sorular da eleştirmenlerce tartışılır. Şiirde anlam, içerikle olduğu kadar biçimle de yaratılır. Şiirdeki biçim ve içerik arasındaki bu özel ilişki nedeniyle “şiir çevrilemez” iddiası ile sık sık karşılaşılır. Şiiri diğer edebî türlerden ayıran ve bu nedenle de çeviri açısından özgül yöntemler geliştirilmesini gerekli kılan unsurlar şunlardır: Biçim ve içeriğin ayrılmaz oluşu, yoğun ve “öz” dil kullanımı, kullanılan dilin çağrışımsal anlamlara dayalı olması ve kendine özgü bir ritmi olmasıdır. (Tahir Gürçağlar, 2021, s.44-45). Şiir tercüme edilirken bu unsurların hepsinin göz önünde bulundurulması gerekir. Şiir tercümesinin güçlüğü de bu noktada yaşanır.

Şiir tercümesinin nesre göre daha zor olduğunu belirten Wladimir Weidle, bir şiirin prensip itibarıyla tercümesinin imkânsız ancak onu, aslına benzer şekilde “yeniden yaratma”nın mümkün olduğunu dile getirir. “Hakiki bir şair diğer hakiki bir şairin eserini tercüme ettiği zaman, çalışmasının mahsulü tercüme edilen metnin müellifi kadar onun da malı olur.” diyen yazar, şiir tercümesi hakkında şunları dile getirir (1939, s. 25):

Her şeyin söze bağlı olduğu, her şeyin sözden ibaret olduğu bir şiir ancak yeni bir yaratışla tercüme edilebilirse, diğer eserler (romanlar gibi) daha tercümeye müsaittirler, çünkü muhtevaları ve inşalarının öz unsurları söz kalıplarından daha ehemniyetlidir. Hatta safi lirizm bir kenara bırakılırsa şu garip vak’a müşahede olunur: en az tercümeye müsait muharrirler en büyük muharrirler değildir.

Şiir tercümesinde “asıl metni yazmış olan edibin kudretine yaklaşan ediplerdir ki bir dereceye kadar muvaffak olabilirler.” diyen Yaşar Nabi’ye göre ise şiirin başarılı tercümeleri ancak “hakiki şairler” tarafından yapıldığı zaman mümkündür. (1940, s. 249). Şiir için “Ustasının eline düşerse, bal gibi çevriliyor.” diyen Ahmet Köklügiller de Yaşar Nabi gibi şiir çevirmenin ustalık gerektiren bir iş olduğu görüşündedir. (1980, s. 11).

Bu konudaki en kapsamlı yazıyı Sabahattin Teoman kaleme alır. “Dilden Dile Şiir Çevrilebilir Mi?” adlı yazısında yabancı dildeki bir şiirin öteki dile “olduğu gibi” aktarılmasının imkânsız olduğunu dile getiren yazarın bu görüşe ulaşmasında daha önce yapmış olduğu şiir tercümeleri etkilidir. Ona göre şiir tercümesi, kardan yapılmış Eskimo kulübesini Büyük Sahra’ya olduğu gibi taşıma davranışı kadar olanaksız ve boş bir iştir. Şiir tercümelerini çölde kurumuş Eskimo kulübelerine benzeten yazar, aslına az çok benzeyen şiir tercümeleri hakkında şöyle der (1969, s. 8): “Asla az çok benzer düşen bazı “çeviri” yazılarının “şiir” ya da “şiirimsi” oluşu çevirinin başarısı değil, çevirenin “ozan” oluşundan doğma kolay bir rastlantıdır. Buradaki olay “çevirme” değil, yabancı şiirden esinlenen ozanın yabancı şiirin konusu ile kendi dilinde bir “şiir yazması”dır.

Suut Kemal Yetkin, bu konuyu ele aldığı yazısında bir şiirin sesi ve manasının bedenle ruh gibi olduğunu bu nedenle de saf ve gerçek şiirlerde söylenilenin ancak bir türlü –söylenmiş olduğu gibi- söylenebileceğini dile getirir. Jean Cocteau’nun; “Bir şiir hiçbir dile çevrilemez, yazılmış olduğu dile bile.” diyerek bu imkânsızlığa temas ettiğini belirten yazar şöyle der: “Gerçekten, şairin yaşadığı, ritmini duyduğu bir anın şiirini, ikinci bir defa kendisinin bile yeniden yazmasına imkân olmadığına göre, bir tercümececinin o şiiri kendi diline çevirmesi de imkânsızlaşıyor.” Buna rağmen dünya edebiyatında birçok şiir tercüme edildiğini ve bunlar içerisinde başarılı örneklerin de olduğunu belirten Yetkin, bir şiirin aslındaki güzellekle yüzde yüz mükemmel olarak başka bir dile çevrilemeyeceği ancak aslına yaklaşabileceği görüşündedir. Ona göre bu; “şairin, kendi ikliminde yaşayan, kendine ruhça akraba olan sanatçı bir tercümececiyi bulmasıyla ancak mümkün olur (1955, s. 4).”

Muhtar Körükçü ise şiirin kendi yazıldığı lisanla bile tekrar yazılamayacağını dile getiren Cocteau gibi düşünönlere “Şiir tercümesi yapmayalım mı? Şiirlerin yazıldığı dili bilmeyenler o zevkten mahrum mu kalsın?” diye sorar. Ona göre şiir tercümesi, hasarlı ve zor olmakla birlikte gereklidir (1948, s. 9).

A. Ferhan Oğuzkan, şiir tercümesinin edebiyatımız için faydalı olduğunu dile getirdiği yazısında Orhan Veli’nin bu konuyla ilgili görüşlerine de yer verir. *Fransız Şiir Antolojisi* adlı eserinin ön sözünde Orhan Veli, şöyle der (2021, s. 26): “Şiir başka dile ister çevrilsin, ister çevrilmesin, bir şair, başka memleketlerin şairleri gibi duymaya, onların düşündüklerini düşünmeye, onların usullerini kullanmaya kalktı mı, kendi imkânlarının başka hiçbir suretle genişletilemeyecek bir şekilde genişlediğini görüyor.” Orhan Veli’nin bu konudaki görüşlerine ortak olan Oğuzkan’a göre ise şiir tercümesinin imkânsız olduğunu söylemek iyi bir ustanın ender yetişeceğini ifade eder. Bu konuda yazar şöyle der (1951, s. 5): “Şiir tercüme edilirken, bütün unsurlarını şuurla dağıtmasını ve dağılan bu unsurları yeni bir dilin imkânları içinde yeniden toplamasını bilen, bu yapıya, kendi sanatkârlığından ustalık, güzellik katacak bir kimse ister.”

Osman Türkay, şiir tercümesi ile ilgili görüşlerini dile getirdiği yazısında T.S. Eliot'un bu konu ile ilgili düşüncelerine de yer verir. "Şiir, yazıldığı dile o kadar sarmaş-dolaş, o kadar o dilin malıdır ki, bildiğim dillerden başka dillere örneğin Goethe ve Dante'den ya da Fransız ozanlarından yaptığı çevirilerde aslındaki ruhu koruyabilen hiçbir şiir göremedim." diyen Eliot, şiirin her dilde aynı ruhu taşıyabileceği görüşüne mesafelidir. Tercümede yitirilenden çok kazanılanın önemli olduğunu belirten Türkay ise Eliot'un bu düşüncesini eleştirir. "Namuslu, dört başı mamur bir çeviriyle dilimiz ve edebiyatımız ne kazanmıştır?" diye soran yazara göre "uygun çevirmeni" bulduktan sonra bir dilden başka bir dile tercüme edilemeyecek eser yoktur (1965, s. 4).

Varlık eleştirmenleri şiirin kelime kelime tercüme yapılamayacağı konusunda hemfikirdirler. Weidle şiir tercümesi için "yeniden yaratma", Teoman ise "esinlenmek" tabirini kullanarak bu meseleyi bir adım öteye taşır ve şiir tercümesinin çevirmene göreceli bir bağımsızlıkla hareket etme özgürlüğü verdiğini vurgular. Wladimir Weidle, Sabahattin Teoman, Suut Kemal Yetkin ve Muhtar Körükçü ise şiir tercümesinin güçlüğüne dikkat çekmekle birlikte şiir tercümesi "imkansızdır" ve "yapılmasın" şeklinde bir görüş bildirmezler. Oğuzkan şiir tercümesini faydalı bulurken Körükçü ise gerekli olduğunu dile getirir.

Ahmet Köklügiller, Yaşar Nabi Nayır, Sabahattin Teoman, A. Ferhan Oğuzkan ve Osman Türkay'a göre şiir tercümesi özel şairlik yeteneği gerektiren bir iştir. Şiiri ancak şairlerin tercüme edebileceğini ya da bu işi hakkıyla yapan kişilerin şair yaratılışı olduğunu belirten bu eleştirmenlerden Oğuzkan'a göre, şiir tercümesinin imkânsızlığını söylemek iyi bir ustanın nadir yetişeceğini söylemek demektir.

SONUÇ

Varlık dergisinin tercüme eleştiri konusunda eleştiri tarihimize yapmış olduğu katkıyı ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, derginin 1-882 sayıları taranmış ve on dokuz *Varlık* eleştirmeninin otuz eleştiri yazısı incelenmiştir. Bu yazılardan dokuz tanesi Yaşar Nabi tarafından kaleme alınmıştır. Yaşar Nabi, bu yazılarında kendi görüşlerini dile getirmekle birlikte farklı görüşlere sahip eleştirmenlerin fikirlerine de temas etmiştir. Söz konusu görüşleri tarafsız bir bakış açısıyla ele alan ve onları ortak bir paydada bir araya getiren Yaşar Nabi'nin bu tutumu, onun eleştirmen kimliğinin bir özelliğidir. Ayrıca dergide birbirinden farklı görüşlere yer verilmesi, *Varlık*'ın nesnel bir eleştiri anlayışına sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmada, eleştirmenlerin çeviri ve tercüme kavramları arasında bir ayrıma gidip gitmediği, çeviri faaliyeti için hangi adlandırmayı tercih ettiği ve bu kullanımda bir birlik olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre *Varlık* eleştirmenlerinden Burhan Arpad, Osman Türkay, Bedrettin Cömert, Yüksel Pazarkaya, Ahmet Köklügiller, Oktay Akbal, Oğuz Kâzım Atok, Sabahattin Teoman çeviri; Yaşar Nabi Nayır, Muvaffak Sami Onat, Süreyya Sami Berkem, Süreyya Sami Eren, A. Ferhan Oğuzkan, Muhtar Körükçü, Nurettin Artam tercüme kelimesini kullanır. Suut Kemal Yetkin ve Haşim Nahid çeviri ve tercüme kelimelerini birlikte kullanırken Gaffar Güney ise tercüme ve çeviriyi birbirinden ayırır. Güney, kelime kelime yapılan çalışmaları tercüme değil çevirme olarak görür ve tercüme çeviriye göre üstün kabul eder. Ayrıca, eleştiri yazılarının yayımlandığı tarihlere bakıldığında 1960 yılına kadar olan süreçteki eleştiri yazılarında genellikle

tercüme, bu süreçten sonra kaleme alınan eleştiri yazılarında ise çeviri kelimesi tercih edilir. Dergide imzası olan eleştirmenlerin tercüme faaliyetlerinde bulunup bulunmadıkları da irdelenmiştir. Burhan Arpad, Nurullah Ataç, Bedrettin Cömert, Gaffar Güney, Muhtar Körükçü, Yaşar Nabi Nayır, A. Ferhan Oğuzkan, Yüksel Pazarkaya, Peyami Safa, Sabahattin Teoman, Osman Türkay ve Suut Kemal Yetkin gibi eleştirmenlerin tercüme faaliyetlerinde buldukları görülmüştür. Tercüme eleştirilerinin işin mutfağında olan eleştirmenlerce yapıldığını gösteren bu durum, eleştirilerin niteliğini farklı bir boyuta taşıması bakımından önemlidir.

Derginin 1933-1981 yıllarını kapsayan bu çalışmada, çevirinin “bozma” ve “yeniden kurma” gibi iki temel kavram etrafında şekillendiği görülür. Çevirinin ne olduğu konusuna eğilen eleştirmenler, çevirinin ve çevirmenin özelliklerine de temas ederler. Özellikle çevirmenin hangi niteliklere sahip olması gerektiği hakkında ileri sürülen görüşler, tercümede başarının nasıl sağlanacağı konusuna odaklanır. *Varlık* eleştirmenlerinin ele aldığı diğer bir konu tercümenin güçlüğü meselesidir. Bu konuya eğilen eleştirmenler, tercümenin zor olup olmadığından ziyade tercümenin neden zor olduğu konusunu öne çıkarırlar.

Eleştirmenlerin tercüme hakkındaki görüşlerine geniş çerçeveden bakıldığında eleştirmenlerin genellikle başarılı bir tercüme nasıl olmalıdır meselesine temas ettiği ve bu konuda çözüm önerileri sunduğu görülür. Bazı eleştiri yazıları ise yalnızca bu meseleye odaklanır. Bu konuda görüş bildiren eleştirmenlerden Sabri Esat Siyavuşgil, Mustafa Baydar ve Gaffar Güney edebî eserlerin tercümesinde üslûbunun önemine dikkat çekerler. Başarılı bir tercümenin nasıl olması gerektiği konusunu ele alan *Varlık* eleştirmenleri tercüme ve dil ilişkisi ile tercümede sadakat konusunu tartışır. Tercümede “sadakat”ın önemine vurgu yapan eleştirmenler, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda görüş ayrılığı yaşarlar.

Şiir tercümesi meselesine eğilen eleştirmenlerin temas ettikleri tek konu şiirin tercüme edilip edilemeyeceğidir. Eleştirmenlerin ortak bir paydada buluşamadığı bir konu olan şiir tercümesi hakkında eleştirmenler konuyu çevrilebilir/çevrilemez tartışmasından bir adım öteye taşır ve şiir tercümesinin hangi şartlar altında yapılması gerektiği konusuna odaklanırlar. *Varlık* eleştirmenleri bu konuda çevirmenin rolünün önemine dikkat çeker ve onun hangi niteliklere sahip olması gerektiği konusunu tartışır.

KAYNAKÇA

- Akbal, Oktay (1966a). “Çeviriciler İçin”. *Varlık*. S. 661. s. 9.
- Akbal, Oktay (1966b). “Çeviri Kadın Gibidir”. *Varlık*. S. 661. s. 9.
- Arpad, Burhan (1970). “Çeviricinin Sorumluluğu”. *Varlık*. S. 751. s. 13.
- Artam, Nurettin (1937). “Tercüme ve Tercümelere Dair”. *Varlık*. 4(89): 259-260.
- Ataç, Nurullah (1944). “Tercüme Üzerine”. <https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1944-08-14/2>.
(erişim tarihi: 09. 09. 2022)
- Atok, Oğuz Kâzım (1971). “Dilden Dile Sıkıntısı”. *Varlık*. S. 766. s. 12-13.
- Aytaç, Gürsel (1999). “Türkiye’de Edebî Çeviri Etkinliği”, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. s. 348-349.
- Balcı, Sezai (2006). *Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali ve Tercüme Odası*, Doktora Tezi,

Ankara: Ankara Üniversitesi.

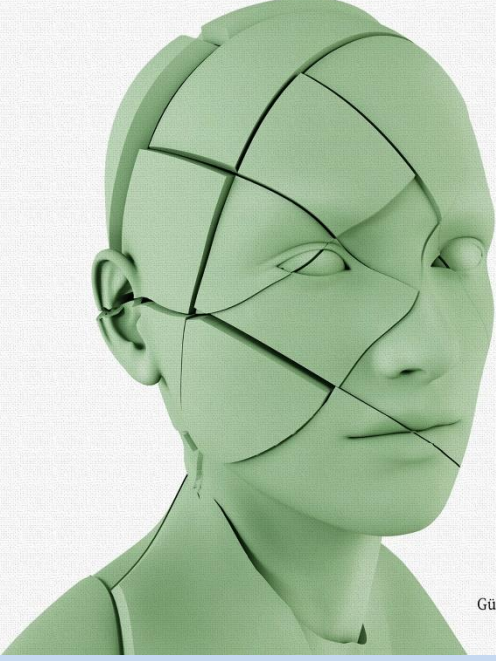
- Baydar, Mustafa (1971). "Tevfik Fikret'in Şiirlerini Bugünün Türkçesine Aktarıırken". *Varlık*. S. 767. s. 8-9.
- Berkem, Süreyya Sami (1937). "Sanata ve Tercüme Dair", *Varlık*, 5(97). 390.
- Cemal, Ahmet (1999). "Yeni Bir Süreci Başlatırken", *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. s. 435-443.
- Cömert, Bedrettin (1966). "Çeviri Üstüne Düşünceler". *Varlık*. S. 678. s. 11.
- Erbil, Haşim Nahid (1940). "Tercümenin İlmi Şartları". *Varlık*.10 (168). 595-597.
- Eren, Süreyya Sami (1937). "Turgeniev'in Bir Eseri ve Tercüme Meselesi". *Varlık*. 4(88). 243-245.
- Göktürk, Akşit (1999). "Çevirinin Güçlükleri", *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. s.404-406.
- Göktürk, Akşit (2002). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güney, Gaffar (1939). "Edebi Tercüme". *Varlık*. 8 (146). 48-52.
- Güntekin, Reşat Nuri (1944a). "Türkçenin Eksikleri", <https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1944-07-25/2>. (erişim tarihi: 09. 10. 2022).
- Güntekin, Reşat Nuri (1944b). "Türkçenin Eksikleri". <https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1944-08-08/2>. (erişim tarihi: 09. 10. 2022).
- Gürsel, Nedim (1999). "Uygarlık ve Çeviri", *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. s. 77-81.
- Nayır, Yaşar Nabi (1939). "Tercüme Meselesi". *Varlık*. 7(142).16-17.
- Nayır, Yaşar Nabi (1940a). "Tercüme Hakkında". *Varlık*. 11(178). 229-231.
- Nayır, Yaşar Nabi (1940b). "Tercüme Dair II". *Varlık*. 11(179). 248-250.
- Nayır, Yaşar N. (1944a). "Tercüme Çalışmaları ve Dilimiz". *Varlık*. 14(268-269). 439-440.
- Nayır, N.(1944b). "Türkçemizin Eksikleri Meselesi". *Varlık*. 14(270-271). 470-472.
- Nayır, Yaşar N. (1944c). "Tercüme İş Tecrübe İşidir". *Varlık*. 14(274-275). 526-527.
- Nayır, Yaşar N. (1945a). "Tercümenin Bir Cephesi". *Varlık*. 15(288-289). 2-3.
- Nayır, Yaşar N. (1945b). "Klasiklerin Tercümesinde Yeni Bir Başarı". *Varlık*. 16(296-297).113-114.
- Nayır, Yaşar Nabi (1966). "Bu Dergi Üstüne". *Cep Dergisi*. S. 1, s. 1-3.
- Nayır, Yaşar Nabi (1970). "Hümanizma Can Mı Çekişiyor?". *Varlık*. S. 759. s. 22.
- Kanık, Orhan Veli (2021). *Çeviri Şiirler*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Karantay, Suat. "'Tercüme Bürosu' Normlar ve İşlevler", *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 338-344.
- Karasu, Bilge (1964). "Türk Dil Kurumu Ödüllerini Kazananlar: Burhan Arpad, Vüs'at O. Bener, Bilge Karasu, Nail Güreli". https://www.tdk.gov.tr/dosyalar/TDD/1964s148/1964s148_kazananlar.pdf.(erişim 09.09.2022)
- Köklügüller, Ahmet (1968). "Nurettin Özyürek'i Kaybettik". *Varlık*, S. 711. s. 10.
- Köklügüller, Ahmet (1980). "Kutsal İmece". *Varlık*. S. 874. s. 11.
- Körükçü, Muhtar (1948). "Fransız Şiiri Antolojisi". *Varlık*. S. 333. s. 9.
- Kudret, Cevdet (1999). "Çeviri ile Meviri Üzerine". *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 82-91.

- Oğuzkan, A. Ferhan (1951). "Orhan Veli ve Tercüme Şiir". *Varlık*. S. 367, s. 5.
- Onat, Muvaffak Sami (1944). "Tercüme İşi Türkçe İşidir". *Varlık*. 14(272-273). 514-515.
- Özön, Mustafa Nihat (2015). *Türkçede Roman*, İstanbul: İletişim.
- Pazarkaya, Yüksel (1964). "Çevirinin Sorunları". *Varlık*, S. 618, s. 5.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2003). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. 10. baskı. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TDEA Devirler/İsimler/Eserler/Terimler(1998). *Tercüme Maddesi*. Ankara: Dergah Yayınları.(8).319-320.
- Tahir Gürçağlar, Şehnaz. (2021). *Çevirinin ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları.
- Teoman, Sabahattin (1969). "Dilden Dile Şiir Çevrilebilir Mi?". *Varlık*. S. 739, s. 8-9.
- Türkay, Osman (1965). "Çevirmenin Özgürlüğü". *Varlık*. S. 649, s. 4-5.
- Uygur, Nermi (1999). "Dil ve Çeviri". *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 50-57.
- Ülken, Hilmi Ziya (2020). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Yetkin, Suut Kemal (1955). "Şiir Tercümeleleri". *Varlık*, S. 418, s. 4.
- Yücel, Hasan- Âli (1999). "Tercüme Cenneti", *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*, Öner Yağcı (Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 266-268.
- Weidle, Wladimir (1939). "Tercüme San'atı". Yaşar Nabi (Çev.). *Varlık*. 7 (143). 23-26.
- (Yazarı belli değil). (1947). "Yazar ve Mütercim". *Varlık*. S. 325, s. 15.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

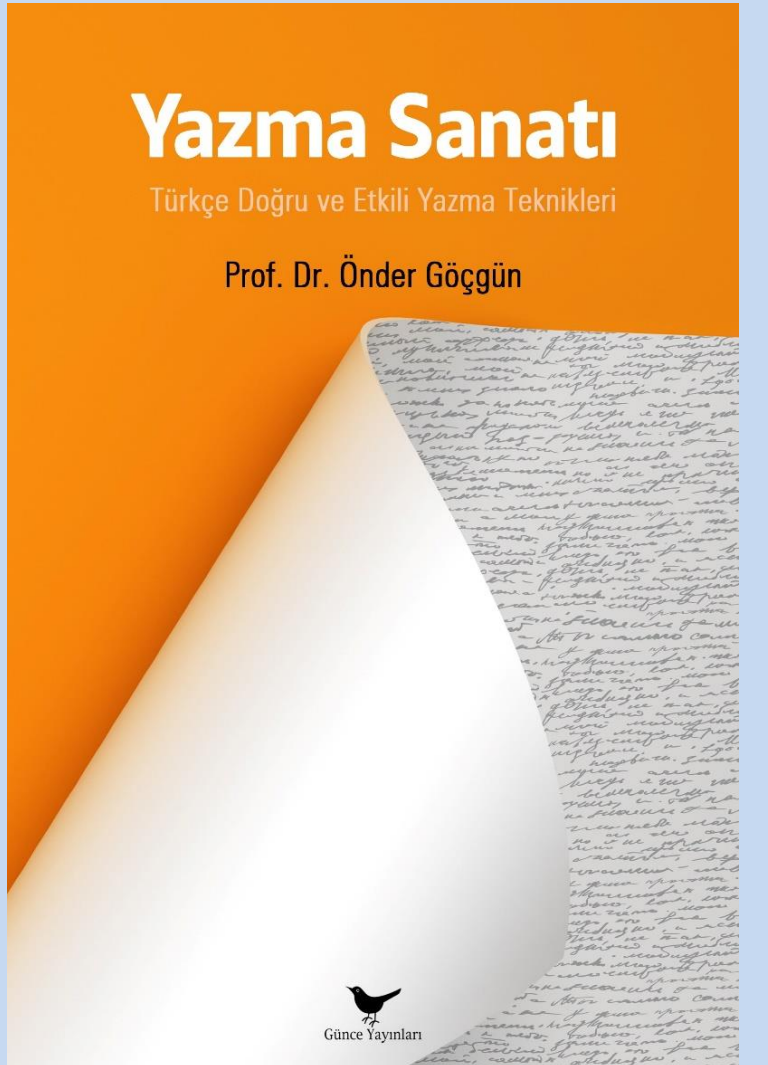

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları